

MÂLÂYÂNÎ FAYDASIZ SÖZLER, LÜZUMSUZ İŞLER

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:
”الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ...”

Abdullah b. Amr'dan nakledildiğine göre,
Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:
“Müslüman, dilinden ve elinden diğer Müslümanların
güvende olduğu kimsedir...”

(B10 Buhârî, İmân, 4; M162 Müslim, İmân, 65)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
”مَنْ حُسِّنَ إِسْلَامُ الْمَرْءِ تَرَكُّهُ مَا لَا يَعْنِيهِ.“

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
”مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ...“

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ :
”نِعْمَتَانِ مَغْبُورٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ: الصَّحَّةُ وَالْفَرَاغُ.“

Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:
“Mâlâyânîyi (faydasız söz ve lüzumsuz işleri) terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır.”

(T2317 Tirmizî, Zühd, 11; MU1638 Muvatta', Hüsnü'l-hulk, 1)

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Allah'a ve âhiret gününe inanan kişi, ya hayır söylesin ya da sussun...”

(M173 Müslim, İmân, 74)

İbn Abbâs'ın (ra) naklettiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “İki nimet vardır ki insanların çoğu onlar(ı değerlendirme) hususunda aldanmıştır: Sağlık ve boş vakit.”

(B6412 Buhârî, Rikâk, 1; T2304 Tirmizî, Zühd, 1)

Abdullah b. Mugaffel el-Müzenî, Allah Resûlü'nün Rıdvan Biati'ne katılmış olan sahâbîlerinden biriydi. Her sahâbî gibi Hz. Peygamber'i görmüş, onun sünnetini örnek almış ve hayatının her anında bu bilinci canlı tutmayı amaçlamıştı. Onun, yeğeniyle yaşamış olduğu bir olay, bunu gözler önüne seriyor: Abdullah, bir gün yeğenini yerden taş alıp etrafına rastgele fırlatırken gördü.¹ Bunun üzerine, hiçbir amacı ve faydası olmayan bu davranışın Allah Resûlü tarafından hoş görülmediğini ve yasaklandığını ona şu şekilde hatırlattı: “Böyle taş atma; çünkü Resûlullah taş atmaktan hoşlanmazdı ve bunu men ederdi. Zira onunla ne avlanılır, ne de düşman yakalanır; ancak bu taş ya diş kırar ya da gözü kör eder!” Yeğenini bu sözlerle sapanla taş atmak gibi hiçbir yararı olmayan, aksine tehlikeli olabilecek bir davranıştan sakındıran Abdullah, bir süre sonra onun yine aynı davranışa devam ettiğini görünce ona kızarak şöyle dedi: “Ben sana Resûlullah'ın böyle taş atmayı yasakladığını söylüyorum ama sen hâlâ taş atıyorsun! Seninle konuşmayacağım!”² Abdullah b. Mugaffel, Allah Resûlü'nün yasakladığını bildirmesine rağmen yeğeninin bu gereksiz işe devam etmesine o kadar kızmıştı ki bir başka rivayette ne hastalığında onu ziyaret edeceğini, ne de cenazesine katılacağını,³ onunla ebediyen konuşmayacağını söylemişti.⁴

“Kişiyi ilgilendirmeyen, onun için bir anlam ve değer taşımayan” mânâsındaki “mâlâyânî” tabiri, insanın ne kendisine ne çevresine hiçbir faydası olmayan işler ve gereksizce söylenen sözler için kullanılır. Mâlâyânî, yapıldığı takdirde kişiye herhangi bir katkı sağlamayan, yapılmadığında ise hiçbir şey kaybettirmeyen, ne dünyaya ne de âhirete bir faydası dokunan, boş işlerdir. Hiçbir hedef gözetilmeden, maksatsız, amaçsız ve mânâsız bir şekilde gerçekleşen sözler, fiiller, hatta düşünceler mâlâyânîye dâhildir.

Kur'ân-ı Kerim'de mâlâyânî sözcüğü geçmemekle birlikte, ona yakın anlamlı olarak “*abes*”, “*lağv*”, “*lehv*” ve “*la'b*” kelimeleri kullanılmıştır. Allah Teâlâ, insanların boş yere yaratılmadığını “*abes*” kelimesiyle bildirmiş,⁵ rivayetlerde ise namaz sırasında yerdeki çakıl taşlarıyla uğraşmak “*abes*”le ifade edilmiştir.⁶ *Lağv* kelimesi, âyet ve hadislerde daha çok “düşünülme-

¹ İM17 İbn Mâce, Sünnet, 2.

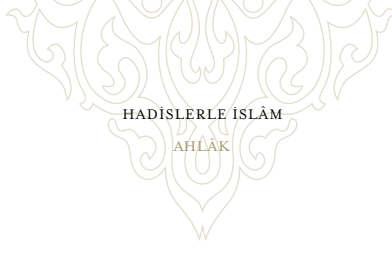
² B5479 Buhârî, Sayd, 5; M5050 Müslim, Sayd, 54.

³ DM446 Dârimî, Mukaddime, 40.

⁴ M5053 Müslim, Sayd, 56.

⁵ Mû'minûn, 23/115.

⁶ M1311 Müslim, Mesâcid, 116.

den söylenmiş boş sözler ve yeminler” için kullanılmıştır.⁷ *Lehv* ve *la’b* tabirleri ise *oyun* ve *eğlence* anlamında kullanılmış ve genellikle bu tabirler ile âhirete nispetle dünya hayatının geçiciliği ve değersizliği vurgulanmıştır.⁸ Bununla birlikte, genel olarak İslâm düşüncesi, bir amaç için dünyaya gönderilen insanın, hayatını doğru yoldan ayrılmadan, yararlı ve hayırlı işler yaparak, kötü, zararlı ve faydasız şeylerden uzak durarak geçirmesi gerektiği anlayışını esas almıştır.

Sevgili Peygamberimiz, insanın İslâm’ın getirdiği ilkeler çerçevesinde, yaratılış amacına uygun bir hayat sürmesini hedeflemiş, bu hedefe uygun olarak yaşamış ve ashâbına da her zaman yol göstermiştir. Böylece onların gerek düşünceleriyle gerekse söz ve amelleriyle Allah’a karşı sorumluluk bilinci taşıyan olgun insanlar olmalarını sağlamaya çalışmıştır. Bu yüzden Allah Resûlü, “Müslüman, dilinden ve elinden diğer Müslümanların güvende olduğu kimsedir...”⁹ diye tanımladığı Müslüman’ın davranışlarının anlamlı olmasını istemiş ve kişinin Müslümanlığının güzelliğini anlamsız hareketlerden kaçınmasıyla ilişkilendirmiştir. “*Mâlâyânîyi (kendisini ilgilendirmeyen şeyleri) terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır.*” buyuran Allah Resûlü,¹⁰ insanın boş şeylerle meşgul olmadığı ölçüde inancına lâayık bir ahlâka sahip olabileceğini bildirmiştir. Kişinin, İslâm’a inandıktan sonra onu en güzel şekilde davranışlarına yansıtmasını mâlâyânîyi terk etmesine bağlayan bu hadis, anlamının yüceliği sebebiyle İslâm âlimleri tarafından, “İslâm’ın esas ilkeleri” (medâru’l-İslâm), “ahlâkın temel esasları” (usûlü’l-edeb) ve “iyi davranış kurallarının özeti” (cimâu âdâbi’l-hayr) sayılan rivayetlerle birlikte zikredilmiş, imanın kemale erebilmesi ve ihsan makamının elde edilebilmesi mâlâyânînin terkiyle ilişkilendirilmiştir.¹¹ Nitekim bulunduğu ahlâk ve fazilet makamına kendisini neyin yükselttiği Lokman’a (as) sorulduğunda, “Doğru sözlü olmak, emanete riayet etmek ve mâlâyânîyi terk etmek.” demiştir.¹²

Mâlâyânî olarak görülen ve terk edilmesi gereken davranışlar, kişisel tercihlere göre değil, İslâm’ın ilkeleri ve bu ilkelerle bağdaşan aklî ve örfî hükümler göz önünde bulundurularak belirlenir. Buna göre, İslâm’ın kesin olarak yasakladığı haramlarla birlikte, şüpheli şeyler, mekruhlar ve kişiye göre değişen ve gereksiz görülen mubahlar da bu kapsama dâhildir. Esasında insanın dünya ve âhireti için yararlı olmayan, yakın ve uzak çevresine fayda sağlamayan, bununla birlikte zarara ve günaha sebep olabilecek söz ve davranışlar mâlâyânî olarak görülmüştür.

⁷ Mâide, 5/89; B4613 Buhârî, Tefsîr, (Mâide) 8; D3326 Ebû Dâvûd, Büyû’, 1.

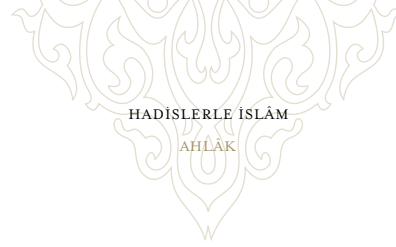
⁸ Duhân, 44/38; En’âm, 6/32; T3195 Tirmizî, Tefsîru’l-Kur’ân, 31.

⁹ B10 Buhârî, İmân, 4; M162 Müslim, İmân, 65.

¹⁰ T2317 Tirmizî, Zühd, 11; MU1638 Muvatta’, Hüsnü’l-hulk, 1.

¹¹ RU1/113 İbn Receb, Câmiu’l-ulûm, I, 113.

¹² MU1830 Muvatta’, Kelâm, 7.

Fuzulî davranışlar arasında konuşmayla ilgili olanlar önemli yer tutar. İnsanın diline hâkim olmasının zorluğu nedeniyle, dinimizde gereksiz konuşma ve boş sözlerden kaçınma üzerinde özellikle durulmuştur. Nitekim Allah Teâlâ, müminlerin özellikleri arasında boş söz ve davranışlardan yüz çevirmelerini zikretmiş¹³ ve Rahmân'ın kullarının boş bir söz işittiklerinde veya kendini bilmez insanlar onlara laf attığında vakar ve hoşgörü ile “selâm” deyip geçtiklerini bildirmiştir.¹⁴ Sevgili Peygamberimiz de “ya hayır söylemek ya da susmak” prensibi gereği, Allah’a ve âhiret gününe inanan bir insanın hayırlı, değerli ve gerekli sözler dışında boş söz sarf edemeyeceğini söylemiş¹⁵ ve insanın diline hâkim olabilmesi durumunda cennetle mükâfatlandırılacağı müjdesini vermiştir.¹⁶ Allah Resûlü, fuzulî konuşmaları hiçbir zaman tercih etmemiş,¹⁷ mübarek ağzından lüzumsuz ve Allah'ın razı olmayacağı bir söz çıkmamıştır. Allah'ın adının zikredilmediği boş konuşmaları değersiz görerek ashâbını bundan sakındıran Hz. Peygamber,¹⁸ onlardan bu tür konuşmaların yapıldığı bir toplulukta bulundukları zaman, oradan ayrılırken Allah’a tevbe edip O’ndan bağışlanma dilemelerini istemiştir.¹⁹

Her davranışında ölçülü ve dengeli olmayı gözetken Resûl-i Ekrem Müslüman'ın niteliksiz ve amaçsız konuşup gevezelik yapmasını yasaklamış²⁰ ve bu bağlamda boş yere yapılan yeminleri hoş görmemiştir. İnsanlar, alışkanlık sebebiyle kasıtsız olarak ağızlarından çıkıveren yeminlerinden sorumlu tutulmamışlardır.²¹ Hz. Peygamber, gereksiz yere yapılan yeminlerle ilgili ashâbını uyarmış, özellikle alışverişte boş söz, yemin ve yalana sıkça başvurulması dolayısıyla tacirlerden bol sadakayla kazançlarını temizlemelerini istemiştir.²² Her ne şekilde olursa olsun boş konuşmaları Müslüman'ın karakteriyle bağdaştırmayan Allah Resûlü, insanları güldürmek için yalan yanlış konuşanlara, “*yazıklar olsun!*” diyerek sitem etmiş,²³ eğlence amaçlı da olsa doğru yoldan insanı saptıran sözlerde hayır olmadığını bildirerek bunları yasaklamıştır.²⁴ Allah Teâlâ, bu şekilde hiçbir bilgiye dayanmadan, sırf insanları Allah yolundan saptırmak ve bu yolu eğlence konusu yaparak alay etmek için kelime oyunu yapmaya kalışanları alçaltıcı bir azabın beklediğini haber vermiştir.²⁵

Kişinin kendisini ilgilendirmeyen konularda sorduğu gereksiz sorular da mâlâyânî olarak nitelendirilmektedir. Ashâb-ı kirâm, her zaman Allah Resûlü'ne gelerek ona sorularını yöneltmiş, lüzumsuz şeyler sormaları durumunda ise uyarılmışlardır.²⁶ Nitekim bir defasında Allah Resûlü hac

¹³ Mû'minûn, 23/3.

¹⁴ Furkân, 25/63, 72; Kasas, 28/55.

¹⁵ B6019 Buhârî, Edeb, 31; M173 Müslim, İmân, 74.

¹⁶ B6807 Buhârî, Hudûd, 19.

¹⁷ N1415 Nesâî, Cum'a, 31.

¹⁸ D4855, D4856 Ebû Dâvûd, Edeb, 25.

¹⁹ T3433 Tirmizî, Deavât, 38.

²⁰ T2018 Tirmizî, Birr, 71; HM8808 İbn Hanbel, II, 370.

²¹ Mâide, 5/89.

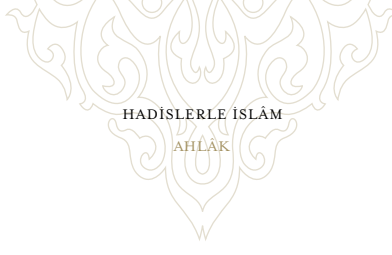
²² D3326, D3327 Ebû Dâvûd, Büyü', 1; N3829 Nesâî, Eymân, 22.

²³ D4990 Ebû Dâvûd, Edeb, 80; T2315 Tirmizî, Zühd, 10.

²⁴ T3195 Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 31.

²⁵ Lokmân, 31/6.

²⁶ B92 Buhârî, İlim, 28; B7295 Buhârî, İtisâm, 3.

âyetini ashâbına bildirerek onlara haccetmeyi emretmiş, bir adam ise ona, “Her sene mi?” sorusunu yöneltmişti. Bu soruya karşı sükût eden Allah Resûlü, adamın sorusunu üç kez tekrarlaması üzerine, “Evet dersem her sene (haccetmeniz) gerekir ve siz buna güç yetiremezsiniz... Sizden öncekiler peygamberlerine çok soru sormalarından ve peygamberlerinin buyrukları üzerinde ihtilâf etmelerinden dolayı helâk olup gitmişlerdir. Size neyi yasakladıysam ondan kaçının ve neyi emrettiysem gücünüz yettiği kadar onu yapın.” buyurmuştur.²⁷ Ayrıca Hz. Peygamber, sorduğu soru sebebiyle haram olmayan bir şeyin haram kılınmasına sebep olan kişiyi günahkâr ilân etmiştir.²⁸ Allah Teâlâ da, “Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde, sizi sıkıntıya sokacak olan şeylere dair soru sormayın.”²⁹ âyeti ile Resûlullah’a anlamsız ve lüzumsuz sorular sorulmamasını istemiştir. Hz. Peygamber’e on yıl hizmet ettiğinden³⁰ “hâdimü’n-Nebî” (Nebî’nin hizmetkârı) lakabıyla anılan Enes b. Mâlik de, “Resûlullah’a faydasız ve gereksiz bir şey sormak bize Kur’an’da yasaklanmıştı!”³¹ demiştir.

Sevgili Peygamberimiz, çok ve gereksiz soru sormanın yanında gereksiz yere malı israf etmek veya boş yere konuşarak dedikodu etmek gibi her türlü aşırı ve lüzumsuz davranışa karşı çıkmıştır.³² Müslüman’ın faydası olmayan oyun ve oyalanma şeklinde gerçekleştirdiği her fiili bâtıl ve anlamsız bulan Allah Resûlü, kişinin yeteneklerini geliştirmesine sebep olan faydalı ve o dönemin şartlarının gerektirdiği atıcılık, binicilik, yüzücülük gibi spor ve oyunları öğrenmeyi tavsiye etmiştir.³³

Faydası olmayan ilimden dahi Allah’a sığınarak, yararlı işlere talip olmanın önemini vurgulayan Resûl-i Ekrem,³⁴ faydasız işlerin insanın âhîret hayatına yaptığı olumsuz etkiye dikkat çekmiştir. Nitekim bir defasında ashâbdan biri vefat etmiş ve çevresindekiler onun cennetlik olduğunu söylemişlerdi. Allah Resûlü ise onlara, bunun bilinemeyeceğini, zira o kişinin kendisini ilgilendirmeyen bir konuda lüzumsuz sözler sarf etmiş olabileceğini söylemiş ve böylece, mâlâyânî işleri insanın cennete girmesini engelleyecek davranışlar arasında zikretmişti.³⁵ Dolayısıyla Resûlullah, insanın ömür sermayesini faydalı işlere harcaması gerektiğine işaret etmiş ve onun âhîrette ömrünü nerede geçirdiği sorusuna muhatap olacağını bildirmiştir.³⁶ Oysa bazen şeytanın, bazen de tembellik ve gaflet zaafına kapılan nefsin telkinleriyle insan, kendisini hiçbir fayda vermeyen, zaman israfına neden olan davranışlar içinde bulabilmektedir. Bu yüzden Yüce Yaratan, kullarına hayat şansının yalnızca bir kez verildiğini, zama-

²⁷ M3257 Müslim, Hac, 412; T814 Tirmizî, Hac, 5.

²⁸ B7289 Buhârî, İtisâm, 3; M6117 Müslim, Fedâil, 133.

²⁹ Mâide, 5/101.

³⁰ B6038 Buhârî, Edeb, 39.

³¹ M103 Müslim, İmân, 11.

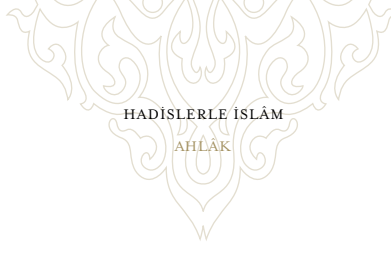
³² M4485 Müslim, Akdiye, 13; MU1833 Muvatta’, Kelâm, 8.

³³ T1637 Tirmizî, Fedâilü’l-cihâd, 11; BŞ8664 Beyhakî, Şuabü’l-îmân, VI, 401; BS20299 Beyhakî, es-Sünenü’l-kübrâ, X, 27.

³⁴ D1548 Ebû Dâvûd, Vitr, 32; N5540 Nesâî, İstiâze, 65.

³⁵ T2316 Tirmizî, Zühd, 11.

³⁶ T2416 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 1.

nın değerinin bilinerek ömrün hakkının verilmesi gerektiğini her fırsatta hatırlatmış,³⁷ “İki nimet vardır ki insanların çoğu onlar(ı değerlendirme) hususunda aldanmıştır: Sağlık ve boş vakit.” buyurarak bu nimetlerin değerine işaret etmiştir.³⁸

Günümüz insanının en çok ihtiyaç hissettiği, çoğu kez yokluğundan yakındığı bir değer de “zaman”dır. Her insan zaman bulamamaktan şikâyetçi olmakla birlikte, en çok zaman sıkıntısı çekenlerin onu iyi planlayamayıp boşa geçirenler olduğu görülür. Özellikle bugün, iletişim araçlarının çeşitlenip çoğalması, teknolojik aletlerin yaygınlaşması ile zaman sıkıntısı daha çok hissedilir olmuştur. Bazen birer zaman tuzağı olabilen bazı televizyon programları, internet siteleri, oyunlar, diziler, magazin edebiyatı âdeta bir mâlâyânî sektörü meydana getirmiştir. Bir eğlence kültürü imiş gibi gösterilerek, özellikle gençlere özendirilen bu boş işler, farkında olmadan kişinin ömrünü çalmakta, insanî ve ahlâkî değerleri yozlaştırırken, insanı kendisine yabancılaştırmaktadır. Mâlâyânî olarak vasıflanan ve insanın kendisine, çevresine, dünya veya âhiret hayatına bir faydası olamayan davranışlar, kişiyi asıl uğraşması gereken şeylerden alıkoymakta, amellerin Allah için, O’nun rızası gözetilerek yapılması gerektiğini unutturmakta ve kişiyi yapmakla emrolunduğu ibadet ve taatten uzaklaştırmaktadır. Oysa Müslüman, zararlıya veya faydasıza değil, her iki âleme de yararlı olan amellere yönelmeli ve “*Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur*”³⁹ buyruğunun farkında olmalıdır.

³⁷ Mü’minûn, 23/99-100; Zümer, 39/58.

³⁸ B6412 Buhârî, Rikâk, 1; T2304 Tirmizî, Zühd, 1.

³⁹ İsrâ, 17/36.

